

19.-20. YÜZYIL KAZAK (SLAV) KÜLTÜRÜNDE GELENEKSEL KADIN GİYİM KUŞAMI

TRADITIONAL WOMEN'S CLOTHING IN COSSACK CULTURE IN THE 19TH-20TH CENTURY

Nejla YILDIRIM*

ÖZ: Giyim tıpkı yemek, uyku, su, barınma gibi insanın en temel ihtiyaçlarından biridir. Bu nedenle giyim kuşam, insanoğlunun var olmasıyla birlikte ortaya çıkar ve geçmişten günümüze çeşitli değişimler ve dönüşümler geçirerek bugünlere ulaşır. Tarihi süreçlere bakıldığında, insanların ilk zamanlarda örtünmek ve doğa koşullarına karşı vücutlarını korumak amacıyla giyindikleri, daha sonraki zamanlarda ise insanların uygarlık ve kültür seviyelerinin değişmesiyle birlikte giyim kuşama farklı anlamlar ve işlevler yüklediği görülür. Toplumun her ferdini ilgilendiren, maddi kültürün ayrılmaz bir parçasını oluşturan giyim kuşam, birçok kültürde olduğu gibi Slav Kazaklarının kültüründe de önemli bir yere sahiptir. 15.-16. yüzyılda ortaya çıkan, genellikle Ukrayna ve Rusya'dan gelen Slavlardan oluşan bu Kazaklar sınır bölgelerinde yaşarlar. Askerlik görevlerini yerine getirerek sınırların güvenliğini sağlarlar. Savaşçı bir toplum olan Slav Kazakları, aynı zamanda kendilerine has yaşam ve giyim kuşam tarzına da sahiptirler. Bu ekseninde çalışmamızın amacını 19.-20. yüzyılda Slav Kazak kadınlarının nasıl giyindiklerini ele almak ve Slav Kazak kadınlarının giyim kuşamının oluşmasına etki eden faktörleri incelemek oluşturmaktadır. Çalışmamızda nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve scoping tarama kullanılmıştır. Slav Kazak kadınlarının giyim kuşamı ile ilgili Türkiye'de herhangi bir araştırmanın yapılmamış olması bu çalışmayı gerekli kılmıştır. Çalışmamız sonunda, Slav Kazaklarının Tatarlarla, Türklerle, Ruslarla ve Kafkas halklarıyla kurdukları etkileşimin, iklimin ve dinin Slav Kazak kadınlarına özgü ve eşsiz giyim tarzının oluşmasına etki ettiği sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmamızda ulaştığımız bir diğer sonuç ise kültürlerarası etkileşimin, iklimin ve dinin Slav Kazak kadınlarının giyim kuşamında hem çeşitliğe hem de zenginliğe yol açtığı olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Giyim kuşam, Slav Kazakları, Slav Kazaklarının kültürü, Slav Kazak kadınlarının geleneksel giyim kuşamı, Kültürlerarası etkileşim

ABSTRACT: Clothing is one of the most basic human needs along with food, sleep, water and shelter. For this reason, clothing emerged with the existence of human beings and has reached today by having gone through various changes and transformations from the past to the present. When looking at historical processes, it is seen that in the early times, people dressed to cover themselves and protect their bodies against natural conditions, and in later times, as people's civilization and cultural levels changed, different meanings and functions were attributed to the clothing. Clothing, which concerns every member of society and constitutes an inseparable part of material culture, has an important place in Cossack culture, as in many cultures. These Cossacks, who emerged in the 15th-16th century and generally consist of Slavs coming from

* Öğr. Gör. Dr.-Kocaeli Üniversitesi Yabancı Diller Yüksekokulu Modern Diller Bölümü/Kocaeli-nejlay34@yahoo.com.tr (Orcid: 0000-0001-7582-3528)

Ukraine and Russia, live in the border regions. They ensure the security of the borders by performing military service. The Cossacks, a warrior society, also have their own unique lifestyle and clothing style. On this axis, the purpose of this study is to discuss how Cossack women dressed in the 19th-20th century and to examine the factors that affected the formation of Cossack women's clothing style. In our study, literature review and scoping review, which are qualitative research methods, were used. The lack of research on Cossack women's clothing style in Türkiye necessiated this study. At the end of this study, it came to the conclusion that intercultural interaction of Cossacks with Tatars, Turks, Russians and Caucasian people, climate and religion affected the formation of unique clothing style of Cossack women. Another conclusion we reached in our study was that intercultural interaction, climate and religion led to both diversity and richness in the clothing of Cossack women.

Keywords: *Clothing, Cossacks, Cossack culture, Traditional clothing of Cossack women, Intercultural interaction.*

Giriş

Amerikalı psikolog Abraham Maslow'un (1908-1970) 1943 yılında yayımlanan *İnsan Motivasyonu Teorisi* (A Theory of Human Motivation) başlıklı çalışmasında ortaya attığı Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi'ne göre, giyim tıpkı yemek, su, uyku, barınma gibi insanın en temel ihtiyaçlarından biridir (1954: 35-58). İnsanın en temel ihtiyaçlarından biri olması nedeniyle giyim insanlıkla birlikte var olur, ilkel toplumlardan çağdaş toplumlara geçerken de önemini fazlaca arttırır (Tezcan, 1983: 255).

Tarihi süreçlere bakıldığında, insanların ilk zamanlarda örtünmek ve doğa koşullarına karşı vücutlarını korumak amacıyla giyindikleri, fakat daha sonraki zamanlarda insanların giyim kuşama farklı anlamlar ve işlevler yükledikleri görülür. Giyim kuşam konusunda çalışmaları bulunan Sabahattin Türkoğlu'ndan aktarım yapan araştırmacı Gözde Bursalıgil'in de belirttiği üzere, yapılan araştırmalar insanların ilk kez Son Buzul Çağı'nda yaşanan ve Paleolitik adı verilen dönemde vücutlarını örtme ihtiyacı hissettiklerini ortaya koyar (akt. Bursalıgil, 2009: 6). Dolayısıyla insanlar ilk zamanlarda söz konusu ihtiyacı karşılamak adına önce bitkilerden, sonrasında ise hayvan postlarından yararlanırlar. Ancak daha sonraki zamanlarda insanların uygarlık ve kültür seviyelerinin değişmesiyle birlikte giyim kuşama bambaşka anlamlar ve işlevler yüklenir. Böylece insanların sadece örtünmek ve korunmak amacıyla giyinmedikleri, aynı zamanda giyimin toplumsal, siyasal, kültürel, ekonomik, dinsel ve mesleki statünün de göstergesi haline geldiği görülür. Örneğin Antik Roma'da sadece senatörlerin mor şeritli giysiler giymesine izin verilirken, yerli kabilelerin birçoğunda sadece yüksek rütbeli kabile şeflerinin başlarına tüy taktıkları bilinmektedir (İci, 2019: 25; Doğan, 2011: 3).

Toplumun her ferdini ilgilendiren, aynı zamanda toplumsal kültürün bir parçası olan giyim kuşam birçok kültürde olduğu gibi Slav Kazaklarının kültüründe de önemli bir yere sahiptir. Peki çalışmamıza konu olan bu Slav Kazakları kimdir? Slav Kazaklarının (Ukrayna ve Rusya Kazakları) tarihine bakıldığında, 15.-16. yüzyılda, özellikle Ukrayna ve Rusya'da yaşanan sosyo-

politik, ekonomik ve dini gelişmelerin bu topraklarda yaşayan insanların Rusya'nın güney bozkırlarına, *Vahşi Ova* (Dikoye pole) adıyla anılan bölgeye gelip yerleşmelerine neden olduğu görülür. Özgürlüklerine düşkün olduklarından ve herhangi bir otoriteye bağlı olmak istemediklerinden dolayı bu kişiler Kazak olarak adlandırılırlar. Slav Kazaklarını genellikle Ukrayna ve Rusya topraklarından gelen Slavlar oluşturmalarına rağmen, ilerleyen yıllarda farklı milletlerden gelen özgürlük sevdalılarının, asker kaçaklarının, kanun kaçaklarının ve haydutların da Slav Kazaklarına katıldıkları görülür. Başlangıçta Zaporog (Zaporojya) ve Don Kazakları olmak üzere iki ana grup halinde ortaya çıkan bu Slav Kazaklarından, 16. yüzyıldan itibaren yeni Slav Kazak toplulukları ve orduları (*voysko*) ortaya çıkar ve bu Slav Kazak orduları da dağılım gösterdikleri coğrafyanın adıyla anılırlar. Terek Kazak Ordusu, Kuban Kazak Ordusu, Greben Kazak Ordusu, Yayık (Ural) Kazak Ordusu, Sibiry Kazak Ordusu, Ussuri Kazak Ordusu, Orenburg Kazak Ordusu gibi. Sınır bölgelerinde yaşayan, askerlik görevlerini yerine getirerek sınırların güvenliğini sağlayan Slav Kazakları aynı zamanda keşif ve habercilik görevlerini yerine getirip kabilelere de refakat ederler. Sınır bölgelerinde yaşayan Slav Kazakları zaman içerisinde savaşçı yönleriyle ön plana çıkarlar ve sahip oldukları bu savaşçı özelliklerinden dolayı da 1721 yılından itibaren Rus düzenli ordusunun bir parçası haline gelirler (Yıldırım, 2023: 11, 237-238).

Savaşçı bir toplum olan Slav Kazakları, sınır bölgelerinde yaşadıklarından dolayı sık sık bölge halklarıyla, özellikle de Tatarlarla, Türklerle, Ruslarla ve Kafkas halklarıyla etkileşim içinde olurlar. Bunun doğal bir sonucu olarak, bu kültürlerarası etkileşim zaman içerisinde Slav Kazaklarının sadece yeme içmelerine, danslarına, şarkılarına ve dillerine değil, aynı zamanda giyim kuşamlarına da yansır. Kültürlerarası etkileşimin yanı sıra Slav Kazaklarının giyim kuşamı iklimden ve dinden de etkilenir. Söz konusu unsurların bir araya gelmesiyle de Slav Kazaklarına özgü ve eşsiz bir giyim kuşam tarzının oluştuğunu söyleyebiliriz. Bu bağlamda biz de bu çalışmamızda, Slav Kazak kadınlarının 19.-20. yüzyılda nasıl giyindiklerini genel hatlarıyla ele almaya çalışacağız.

1. 19.-20. Yüzyıl Slav Kazak Kadınlarının Geleneksel Giyim Kuşamına Dair Genel Bir Değerlendirme

Eski Slav Kazaklarının, kendilerine eş olarak yabancı kadınları seçtikleri bilinmektedir. Ancak bu birliktelikler genellikle gönül rızasıyla değil, kızın ya kaçırılması ya da esir alınması yoluyla gerçekleşir. Yaşadıkları bölgelere komşu olan halklarla kurdukları etkileşim sonucunda, Slav Kazakları eşlerini genellikle Asya halklarından (Tatarlar, Türkler, Çeçenler, Çerkesler vd.) seçerler. Yaşanan bu gelişme Slav Kazak kadınlarının giyim kuşamına yansır ve kadınların giyim kuşamında söz konusu halkların izleri görülür (Suhorukov, 1891: 121; Omelçenko, 1991: 62). Tatar, Türk, Çeçen, Çerkes gibi halkların yanı sıra Slav Kazak kadınlarının giyim kuşamı Rus kadınlarının giyim kuşamından da izler taşır (Loginov, 2003: 66).

Don Kazak kadınlarının giyim kuşamına bakıldığında, giyim kuşamlarının genellikle Tatar, Türk ve Rus kadınlarının giyim kuşamından izler taşıdığı görülür. Aşağı Don bölgesinde yaşayan Don Kazak kadınlarının temel kıyafetini, bir nevi Tatarların giydikleri kaftana benzeyen *kubelek* oluşturur. *Kubelek*; uzunluğu dizlerin altına kadar gelen, yakasız, kolları geniş bırakılmış, genellikle ipekli kumaştan dikilen, göğsünde gümüş ya da yaldızlı düğmeler bulunan bir üst giysisidir (Görsel 1) (Suhorukov 1891: 121). Bu giysinin adı ise “güve” veya “kelebek” anlamlarına gelen Tatarca “kobelek”, “kebelek” sözcüklerine dayanmaktadır. Kadınlar kollarını yukarıya kaldırdıklarında, *kubelek*’in geniş bırakılmış kolları bir güvenin ya da bir kelebeğin kanatlarını anımsattığı için söz konusu giysiye bu isim verilmiştir. Kadınlar hem gündelik hayatlarında hem de bayramlarda giydikleri *kubelek*’i 17. yüzyıldan başlayarak 19. yüzyılın sonlarına kadar yaygın bir biçimde kullanmışlardır (Gorblyanskaya, 2012: 34).

Görsel 1: Kırmızı ve sarı renkli kubelek giymiş bir Don Kazak kadını. (Kaynak: A. İ. Rigelman’ın 1846 yılında yayımlanan “Don Kazaklarının Tarihi ya da Anlatısı” adlı eseri. (URL-1)).

Kadınlar, *kubelek*’in üzerine yukarıdaki görselde de görüldüğü gibi kemer bağlarlar. Bu kemerler genellikle kadife kumaştan dikilir ve üzerleri de incilerle süslüdür. Kadınlar, *kubelek*’in altına elbise gömlek karışımı, ipekten ya da ince kumaştan dikilmiş, alt ve üst kısımları işlemeli, yere kadar uzanan ve bel kısmına yün kordon (*gaşnik*) bağlanan *rubaha* (Görsel 2) denilen elbise; ipekli kumaştan dikilmiş şalvar (Suhorukov, 1891: 121); katman katman, genellikle kırmızı-siyah ya da lacivert-siyah renklerden oluşan, uçları süslü *poneva* (*ponyova*, *ponyava*, *ponka*) (Görsel 3) denilen etekler giyerler. *Poneva* denilen etekler sadece evli kadınlar tarafından giyilmektedir (Loginov, 2003: 69). Söz konusu kıyafetlerden *rubaha*’da ve *poneva*’da Rus halkının; şalvarda ise Tatar ve Türk halklarının etkisi görülür.

2.

Görsel 2: 19. yüzyılın sonlarına ait bir rubaha. (Kaynak: URL-2).

3.

Görsel 3: Poneva. (Kaynak: URL -2).

Don Kazak kadınları, genellikle ipekli kumaştan dikilen, yere kadar uzanan, geniş, uzun kollu ve işlemeli kaftanlar da (Görsel 4) giyerler. Hatta konuyla ilgili olarak Don Kazakları konusunda çalışmaları bulunan Aleksandr İvanoviç Rigelman (1720-1789), yukarı Don bölgesinde yaşayan Don Kazak kadınlarının erkek kaftanları (1846: 137); Rus general ve tarihçi Nikolay İvanoviç Krasnov (1833-1900) ise aşağı Don bölgesinde yaşayan Don Kazak kadınlarının kadifeden ya da Angora keçisinin yününden yapılmış kaftanlar giydiklerini belirtir (akt. Loginov, 2003: 74).

Görsel 4: Pembe kaftan giymiş bir Don Kazak kadını. (Kaynak: A. İ. Rigelman'ın 1846 yılında yayımlanan "Don Kazaklarının Tarihi ya da Anlatısı" adlı eseri. (URL-3)).

Kadınlar *kubelek* ve kaftan dışında, yaz aylarında evden çıkarken yakasız, sırma ya da gümüş işlemeli ipek kumaştan dikilmiş *kavrak* denilen kaftan (Görsel 5); kış aylarında da yere kadar uzanan, kürkten yapılmış *şuba* (Görsel 6) denilen gysi giyerler (Suhorukov, 1891: 122).

5.

Görsel 5: Aşağı Don bölgesinde yaşayan ve kahverengi kavrak giymiş bir Don Kazak kadını. (Kaynak: F. G. Solntsev'in 1869 yılında yayımlanan "Rus Devletinin Kostümleri" adlı eseri. (URL-4)).

6.

Görsel 6: Desenli beyaz renk şuba giymiş bir Don Kazak kadını. (Kaynak: Loginov, A. N. (2008). "16.-19. Yüzyılda Don Kazaklarının Kostümü". Volgograd: Print Terra (192 sayfalık eserin 40 sayfası renkli illüstrasyondur): URL-5).

Yukarı Don bölgesinde yaşayan kadınlar ise Rusların etkisiyle, 19. yüzyıldan itibaren *sukman* ve *sarafan* denilen giysiler giyerler. *Sukman* (Görsel 7), tuniğe benzeyen, göğüs kısmı ve alt kenarı ipek kurdeleler ile işlenmiş, göğüs kısmında bakır düğmeler bulunan, evde dokunmuş kumaşlardan dikilen ve *rubaha*'nın üzerine giyilen bir giysidir. Genellikle mavi ya da siyah renkten dikilen *sukman*'ın üzerine kırmızı ya da mavi kemer bağlanır (Loginov, 2003: 73).

Görsel 7: Yukarı Don bölgesinde yaşayan ve mavi renkli sukman giymiş bir Don Kazak kadını. (Kaynak: F. G. Solntsev'in 1869 yılında yayımlanan "Rus Devletinin Kostümleri" adlı eseri. (URL-6)).

Sarafan (Görsel 8) da tıpkı *sukman* gibi *rubaha*'nın üzerine giyilen, pamuklu kumaştan, evde ya da fabrikada dokunmuş kumaşlardan dikilen ve ince bir kemer ile kullanılan kolsuz elbisedir (Loginov, 2003: 71).

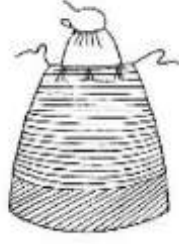
Görsel 8: Yukarı Don bölgesinde yaşayan ve mavi renkli sarafan giymiş bir Don Kazak kadını. (Kaynak: F. G. Solntsev'in 1869 yılında yayımlanan "Rus Devletinin Kostümleri" adlı eseri. (URL-6)).

Rusların (Rus köylü kadınları) etkisiyle, Don Kazak kadınları günlük hayatlarında iş yaparken giysilerinin kirlenmesini önlemek için *perednik* (Görsel 9) denilen önlükler de giyerler. Günlük hayatları dışında Don Kazak kadınlarının, *perednik*'leri bayram günlerinde de tıpkı bir aksesuar gibi kullandıkları görülür. Bayram kıyafetlerinin ayrılmaz bir parçasını oluşturan söz konusu önlükleri kadınlar *rubaha*'larının, *poneva*'larının ya da *sarafan*'larının üzerine giyerler (Loginov, 2003: 73).

Görsel 9: Beyaz renkli perednik giymiş bir Don Kazak kadını. (Kaynak: A. İ. Rigelman'ın 1846 yılında yayımlanan "Don Kazaklarının Tarihi ya da Anlatısı" adlı eseri. (URL-3)).

Don Kazak kadınlarının giydikleri önlükler içerisinde düz ya da baskılı kumaştan dikilen, alt kısmı kırmızı renk olan önlükler ise dikkat çekicidir. *Zapon* (Görsel 10), *zaveska* veya *zaneveska* olarak adlandırılan bu önlükleri kadınlar hem günlük hayatlarında hem de bayramlarda kullanırlar. Günlük hayatta giyilen bu önlükler pamuklu kumaştan, bayramlarda giyilenler ise pahalı kumaşlardan dikilir. Ayrıca bayramlarda giyilen önlükler dantel ve kurdele ile süslenir (Loginov, 2003: 73).

Görsel 10: Zapon. (Kaynak: Loginov, 2003: 74).

Don Kazak kadınları, 20. yüzyılın başından itibaren bluz ve etekten oluşan, genellikle ipekli ya da pamuklu kumaştan dikilen *parochka* (Görsel 11) denilen takımlar da giyerler.

Görsel 11: Kahverengi ve siyah renkli *parochka*, Rus Müzesi Kültür ve Sergi Merkezi. (Kaynak: URL-7).

Baş aksesuarı olarak bekâr kızlar *çelouç* (*çelouh*) (Görsel 12) ve *tarkiç* (Görsel 13) takarlar. Bayramlarda takılan *çelouç* kadifeden yapılır; üzeri inci ve taşlarla, kenarları altın zincir ve sikkelerle süslüdür. *Tarkiç* ise ipekten yapılmış bir başörtüsüdür. Bir köşeden diğer köşeye katlanan ve üçgen şeklini alan *tarkiç*, genç kızın bekâr olduğunu vurgulayan tek saç örgüsünün bir kısmını dışarıda bırakacak şekilde bağlanır. Saç örgüsünün ucuna kurdele takılır (Suhorukov, 1891: 121).

12.

13.

Görsel 12: Kırmızı ve sarı renkli çelouç takmış bir Don Kazak genç kıızı. (Kaynak: A. İ. Rigelman'ın 1846 yılında yayımlanan "Don Kazaklarının Tarihi ya da Anlatısı" adlı eseri. (URL-1)).

Görsel 13: Aşağı Don bölgesinde yaşayan ve kırmızı renkli tarkiç takmış bir Don Kazak genç kıızı. (Kaynak: F. G. Solntsev'in 1869 yılında yayımlanan "Rus Devletinin Kostümleri" adlı eseri. (URL-8)).

Evli kadınlar ise baş aksesuarı olarak hafif, başı olduğu gibi saran, arkada şeritleri olan *povoynik* (Görsel 14); bayramlarda kullanılan, samur kürkünden yapılmış, üst kısmı dört köşeli ve kadife olan, incilerle süslü *sobolya şapka* (Görsel 15) ve *kiçka* (*kika*) (Görsel 16) denilen iki köşeli, yassı ve uzun şapkalar takarlar. Bazı *kiçka*'lar iki küçük boynuza sahiptir ve sahip oldukları söz konusu boynuzlarından dolayı bu *kiçka*'lar *rogataya kiçka*, diğer bir ifadeyle *boynuzlu kiçka* (Görsel 17) olarak adlandırılırlar. Aynı zamanda evli kadınlar evli olduklarını vurgulamak amacıyla iki saç örgüsü örerler ve bu saç örgülerini de söz konusu şapkaların altında muhafaza ederler (Suhorukov, 1891: 122; Rigelman, 1846: 137).

14.

15.

Görsel 14: Yukarı Don bölgesinde yaşayan ve kahverengi povoynik takmış bir Don Kazak kadını. (Kaynak: F. G. Solntsev'in 1869 yılında yayımlanan "Rus Devletinin Kostümleri" adlı eseri. (URL-8)).

Görsel 15: Siyah renk sobolya şapka takmış Don Kazak Atamanı Stepan Daniloviç Yefremov'un eşi. (Kaynak: URL-1).

16.

17.

Görsel 16: Renkli kiçka takmış bir Don Kazak kadını. (Kaynak: A. İ. Rigelman'ın 1846 yılında yayımlanan "Don Kazaklarının Tarihi ya da Anlatısı" adlı eseri. (URL-3)).

Görsel 17: Boynuzlu kiçka takmış bir Don Kazak kadını. (Kaynak: Loginov, 2003: 66).

Don Kazak kadınlarının kullandıkları baş aksesuarlarından bir diğeri ise *kolpak*'tır. Don Kazakları konusunda çalışmaları bulunan Rus tarihçi Vasiliy Dmitriyeviç Suhorukov'un (1795-1841) da belirttiği gibi, zevklerin ve modanın değişmesiyle birlikte *povoynik*'ler yerini uzunluğu elli santimetreye kadar ulaşan, ipekten yapılmış *kolpak* (Görsel 18) denilen baş aksesuarına bırakır. Hatta bazı Don Kazak kadınları, *povoynik* yerine *türban* denilen (1891: 123) ince kumaştan yapılmış, başı sıkıca kavrayan baş sargısı da takarlar.

Görsel 18: Kadın kolpak'ı, M. A. Şolohov Devlet Müzesi. (Kaynak: URL-9).

Kadınlar, ayaklarına sahtiyan derisinden yapılmış, çok renkli, sert topuklu ya da topuksuz *ičitki* (*ičiki* veya *ičigi*) (Görsel 19) denilen Tatar çizmesi giyerler. *İçitki*'nin yanı sıra kadınlar topuklu ayakkabı; düz tabanlı, siyah deriden yapılmış *çiriki* (Görsel 20) denilen ayakkabı da giyerler. Zevklerin ve modanın değişmesiyle birlikte *ičitki*'nin yerini çoraba (*çulki*),

topuklu ayakkabının da yerini *başmaki* denilen deriden yapılmış ayakkabıya bıraktığı görülür (Suhorukov, 1891: 123; Rigelman, 1846: 137).

19.

20.

Görsel 19: İçitki. (Kaynak: URL-10).

Görsel 20: Çiriki, M. A. Şolohov Devlet Müzesi. (Kaynak: URL-9).

Aksesuar olarak kadınlar, incilerden yapılmış, ince bir ağ şeklinde örülmüş ve yine incilerle işlenmiş, kırmızı bir saten bantla şapkaya tutturulmuş *çikiliki* (Görsel 15); incilerden yapılmış *perla* (Görsel 15) denilen kolye kullanırlar. *Çikiliki* ve *perla*'nın yanı sıra Don Kazak kadınları incilerden ya da metallere yapılmış *belezki* (Görsel 15) denilen bilezik, inci ya da değerli taşlardan yapılmış küpe ve altın yüzük de takarlar (Suhorukov, 1891: 122).

Kafkas Kazak kadınlarının giyim kuşamına bakıldığında ise kadınların giyim kuşamında Kafkas halklarının ve Tatarların izleri görülür. Terek ve Greben Kazak kadınlarının temel kıyafetini ise Kafkas halklarına özgü, göğüs ve bele iyice oturan, uzunluğu dizlere ya da ayak bileklerine kadar gelen, atlas ya da ipekli kumaştan dikilen, uzun ve dar kollu *beşmet*'ler (Görsel 21) oluşturur. Temizlenmesi ve dayanıklılığı göz önünde bulundurulduğunda kadınların genellikle siyah renk *beşmet*'ler giymeyi tercih ettikleri görülür. Ancak siyah renk dışında, kadınlar mavi, kahverengi ve yeşil renk *beşmet*'ler de giyerler (Rjevusskiy, 2014: 179-180).

Görsel 21: Kahverengi beşmet giymiş ve sikkelerden yapılmış kolye takmış bir Greben Kazak genç kıza (G. G. Gagarin'in "Aksinya Fedyuşkina'nın Portresi" adlı çalışması, 1842). (Kaynak: URL-11).

Beşmet'in yanı sıra kadınlar, görünümü *beşmet*'e benzeyen *fufayka* (Görsel 22) da giyerler. *Fufayka*'yı *beşmet*'ten ayıran en önemli özellik ise *fufayka*'nın kollarının dirseğe kadar dar, dirsekten bileğe kadar geniş

biçimde uzanması oluşturur. Kadınlar, tıpkı *beşmet* gibi *fufayka* giyerken de siyah, mavi, kahverengi ve yeşil renkleri tercih ederler (Rjevusskiy, 2014: 179-180).

Görsel 22: Siyah renkli fufayka giymiş bir Greben Kazak kadını (G. G. Gagarin'in "Çervlyonnaya Stanitsası'ndan Bir Kazak Kadını" adlı çalışması, 19. yüzyıl). (Kaynak: URL-11).

Kadınlar, gümüş kemer bağlanan *beşmet*'in ve *fufayka*'nın üzerine kışın *şuba* denilen kürk giyerler. *Şuba*'lar ise ağırlıklı olarak sincabın, kedinin ve kuzu ayağının tüylerinden yapılır (Rjevusskiy, 2014: 180).

Greben ve Terek Kazak kadınları, Don Kazak kadınlarından ve bölgede yaşayan Kafkas kadınlarından farklı olarak şalvar giymezler. Bu durumu da Rus devlet adamı Andrey Maksimoviç Runovski (1761-1813), 1860 yılında yayımlanan *Şamil Hakkında Notlar* (Zapiski o Şamile) adlı eserinde şu satırlarla dile getirir: "*Slav Kazak kadınları şalvar giymezler. Yine de bu durum onların giyim kuşamını bozmuyor.*" (URL-12).

Baş aksesuarı olarak evli kadınlar, *podkosok*, *soroçka*, *styagaş* ve *şirinka*'dan oluşan bir başörtü takarlar (Görsel 23). Evli olduklarını vurgulamak amacıyla iki saç örgüsü ören kadınlar, bu saç örgülerini başın tepesine toplarlar. Saç örgüleri içeride kalacak şekilde, ahşaptan yapılmış ve pamukla kaplanmış *podkosok*'u başlarına yerleştirirler. *Podkosok*'un üzerine sert ipekli kumaştan ya da basmadan yapılmış *soroçka* (*Soroçka* bir nevi *çepets*'e benzer. *Çepets* ise kadınların ve çocukların kullandığı, saç örtene, çene altından bağlanabilen kumaş bir başlıktır) denilen bir başlık takarlar. *Soroçka*'nın üzerine *styagaş* denilen, ipekten ya da basmadan yapılmış ve uçları enseye bağlanan küçük bir başörtü; bunun üzerine basmadan yapılmış, ortasında kıvrımı bulunan *şirinka* denilen büyük bir başörtü takarlar. Bele kadar gelen tek örgü ören bekâr kızlar ise baş aksesuarı olarak, yirmi bir numaralı görselde de görüldüğü üzere, sadece *styagaş* ve *şirinka* kullanırlar. Aksesuar olarak kehribar, boncuk, Kafkas halklarının etkisiyle büyük ya da küçük sikkelerden yapılmış kolye, gümüşten yapılmış büyük küpeler takarlar (Rjevusskiy, 2014: 180).

Görsel 23: Geleneksel başörtüsü takmış ve fufayka giymiş evli bir Greben Kazak kadını.
(Kaynak: URL-13).

Kadınlar ayaklarına çorap, bot ve deriden yapılmış, ayağı ayak bileğine kadar saran, sivri uçlu, yüksek topuklu *çereviçki* giyerler (Rjevusskiy, 2014: 180).

Kuban Kazak kadınlarının giyim kuşamına bakıldığında, 1930'lu yıllara kadar kadınların temel kıyafetinin Rusların etkisiyle *rubaha* olduğu görülür. Kadınlar *rubaha*'nın üzerine etek giyerler ve ev işlerini yaparken bu iki parçayı (*rubaha* ve etek) kullanırlar. Küçük kız çocukları ve genç kızlar ise -evlenene kadar- tek parça *rubaha* giyerler ve *rubaha*'yı bel kısmına bağlanan yün kordonla birlikte kullanırlar. *Rubaha* ve eteğin yanı sıra kadınlar günlük işlerini yaparken *perednik* denilen önlükler de giyerler. 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren ise kent yaşamının etkisiyle kadınların, aynı kumaştan dikilen etek ve bluzdan oluşan *paroçka* denilen takımlar da giymeye başladıkları görülür (Görsel 24). Söz konusu takımlar dantel, fırfır, örgü ve kordon süslemeleriyle dikkat çeker (URL-14).

Baş aksesuarı olarak kadınlar, yuvarlak, dar kenarlı, bir topuzun üzerine takılan ve iple sıkılan *şlıçka* denilen küçük bir şapka takarlar. Kuban bölgesinde saç tamamen kapatmak alışılmış bir gelenek olmadığı için, kadınlar *şlıçka* kullanarak topuzlarını dikkatli bir şekilde kapatırlar (Görsel 24). Saçlarının geri kalanını ise açıkta bırakırlar. Aynı zamanda kadınlar yazın ipek eşarplar, kışın ise kafalarını sıcak tutacak eşarplar ve şallar kullanırlar. Kışın bekâr kızlar evli kadınlarla aynı eşarpları takarlar. Ancak yaz geldiğinde saçlarını açarlar ve örmüş oldukları saç örgülerinin uçlarına bağladıkları kurdele ile sokaklarda dolaşırlar (URL-14).

Ayaklarına çorap, *çereviçki* (Görsel 24), *başmaki* ve çizme giyerler. Aksesuar olarak ise boncuk, küpe ve yüzük takarlar (URL-14).

Görsel 24: Şlıçka takmış, kahverengi/ sarı renkli paroçka ve siyah renkli çereviçki giymiş bir Kuban Kazak kadını (S. A. Gavriyaçenko'nun çalışması). (Kaynak: URL-15).

Ural Kazak kadınlarının giyim kuşamına bakıldığında, Ural Kazak kadınlarının, Rusların etkisiyle *rubaha* (*rubaha* uzun ya da kısa olabilir) ve *sarafan* giydikleri görülür. Ancak Ural Kazak kadınlarının giydikleri *rubaha*, Don bölgesinde ve Kuban'da yaşayan kadınların giydikleri *rubaha*'dan farklıdır. Çünkü Ural bölgesinde giyilen *rubaha*, kol (*rukava*) ve gövde kısmı (*stan*) olmak üzere iki parçadan oluşur. *Rubaha*'nın gövde kısmını oluşturan parçası pamuklu kumaştan ya da basma kumaştan dikilirken, kolları atlas, ipek gibi pahalı kumaşlardan dikilir. Aynı zamanda söz konusu *rubaha*'nın kolları Don bölgesinde ve Kuban'da giyilen *rubaha*'nın kollarından daha geniş, daha kabarık ve daha süslüdür. *Sarafan* ise *rubaha*'nın üzerine giyilir. Göğüs kısmı kapalı olan *sarafan* yere kadar uzanır. Günlük hayatta giyilen *sarafan*'lar basit kumaşlardan dikilir. Bu *sarafan*'ların üzerinde sırma şeritler ve düğmeler yoktur. Törenlerde giyilen *sarafan*'lar ise pahalı kumaşlardan dikilir. Üzerinde sırma şeritler ve yaldızlı düğmeler bulunur (Kurohtin, 2013: 5). Kadınlar *sarafan*'ın üzerine ise gümüş ve altın ipliklerden yapılmış, uçları püsküllü kemer takarlar (Kalaşnikova, 2013: 10).

Eski İnananların¹ dini uygulamalarını takip eden Ural Kazak kadınlarının dini inançlarına göre, yabancılara saçlarını göstermek büyük günahdır. Bu nedenle kadınlar saçlarının görünmemesine büyük özen gösterirler. Baş aksesuarı olarak, bekâr kızlar inci ve boncuklardan yapılmış, alını kapatan *podniz*, *podniz*'in üzerine de *perevyzaka* denilen, kumaştan yapılmış bir örtü örterler (Görsel 25). Evli kadınlar ise Rus kadınların kullandıkları, alt kısmı sert, üst kısmı süslü olan *kokoşnik* denilen başlığa

¹ 17. yüzyılın ikinci yarısında Moskova Patriği Nikon önderliğinde dini ayinlerde ve metinlerde birtakım değişikliklere gidilir. Bu değişikliklerin amacı Rus Ortodoks kilisesinin uygulamalarını Yunan Ortodoks kilisesinin uygulamalarına yaklaştırmaktır. Örneğin iki parmakla haç çıkarmak yerine üç parmakla haç çıkarmak yapılan değişikliklerden sadece biridir. Yapılan değişiklikler önce kilisede, daha sonra da halk arasında bölünmelere yol açar ve söz konusu bölünme sonucunda Rus toplumunda eski dini uygulamaları devam ettiren bir grup ortaya çıkar. Ortaya çıkan bu grup Eski İnananlar olarak adlandırılır (Riasanovsky ve Steinberg, 2016: 205-207).

benzeyen, inci ve değerli taşlarla süslü ya da boncuklarla süslü *soroka* (Görsel 25) denilen başlık takarlar (Kurohtin, 2013: 5). Değeri sekiz ile on iki bin ruble arasında değişen, inci ve değerli taşlarla süslü olan *soroka*'yı zengin ailelerden gelen kadınlar takarken, boncuklarla süslü *soroka*'yı maddi durumu iyi olmayan ailelerden gelen kadınlar takar. Söz konusu başlığı kadınlar bayramlarda kullanırlar. Günlük hayatta ise evli kadınlar bir nevi şapkaya benzeyen, ipekten yapılmış, başı tepeden enseye kadar kapatan *volosnik* (Görsel 26) ve *volosnik*'in üzerine de başörtü takarlar (Valkova ve Klimova, 2019: 138).

25.

26.

Görsel 25: (Solda) Podniz/perevyazka takmış, sarafan ve rubaha giymiş bir Ural Kazak genç kıızı; (sağda) soroka takmış, sarafan ve rubaha giymiş bir Ural Kazak kadını. (Kaynak: Kurohtin, 2013: 5)

Görsel 26: Volosnik takmış, sarafan giymiş bir Ural Kazak kadını (19. yüzyıla ait bir resim), Eski Uralsk Müzesi. (Kaynak: URL-16).

Ural Kazak toplumunda *volosnik*'in ritüel bir anlamı da vardır. Bu ritüele göre bir genç kız, ailesinin onayı olmadan kaçarak evlenirse ne düğününde ne de öldüğünde *volosnik* giyemez (Kurohtin, 2013: 5).

Yukarıda söz ettiğimiz Slav Kazak topluluklarında olduğu gibi, Ural Kazak toplumunda da bekâr kızlar tek saç örgüsü örerler ve örgülerinin ucuna ipek, boncuk ya da altın kurdele takarlar (Valkova ve Klimova, 2019: 138). Evli kadınlar ise iki saç örgüsü örerler.

Ural Kazak kadınları ayaklarına çorap, topuklu ayakkabı ve *başmaki* giyerler (Valkova ve Klimova, 2019: 137).

Orenburg Kazak kadınları ise Rusların etkisiyle ipekten ya da evde dokunmuş kumaşlardan dikilen *rubaha* (kolları geniş ve kabarıktır), *rubaha*'nın altına da etek giyerler. *Rubaha* ve etekten oluşan bu kıyafeti hem ev kıyafeti hem de iş kıyafeti olarak kullanırlar. *Rubaha* ve eteğin yanı sıra kadınlar *sarafan*, *paroçka* ve önlük de giyerler. Kış aylarında ise koyun tüyünden yapılmış *şuba*, kuş tüyünden ya da yünden yapılmış şal ve eldiven kullanırlar (Novikova ve Ribalko, 2018: 11, 14, 17, 21).

Baş aksesuarı olarak kadınlar, *kiçka* ve *soroka* kullanırlar. Ancak 19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarından itibaren söz konusu baş aksesuarlarının neredeyse hiç kullanılmadığı görülür. Orenburg Kazak

kadınları *kiçka* ve *soroka* dışında *povyazka* denilen, saçı kapatan bir baş örtüsü de örterler (Görsel 27) (Novikova ve Rıbalco, 2018: 17-19).

Görsel 27: Beyaz rubaha ve renkli sarafan giymiş, kırmızı povyazka takmış bir Orenburg Kazak kadını (19. yüzyıla ait bu giysi Saint Petersburg'da bulunan Etnografya Müzesi'nde düzenlenen Anavatan Saatleri Sergisi'nde 2006 yılında sergilenmiştir). (Kaynak: URL-17).

Eski İnananların dini uygulamalarını takip eden Orenburg Kazak kadınları², dini inançlarından dolayı saçlarını asla kesmezler (Novikova ve Rıbalco, 2018: 18) ve tıpkı Ural Kazak kadınları gibi saçlarının görünmemesine büyük özen gösterirler. Yukarıda ele aldığımız diğer Kazak toplumlarında olduğu gibi, Orenburg Kazak toplumunda da bekâr kızlar tek saç örgüsü, evli kadınlar ise iki saç örgüsü örerler (Novikova ve Rıbalco, 2018: 18).

Ayakkabı olarak kadınlar bot, *çereviçki*, Rusların etkisiyle hasır örgüden yapılmış *lapti*, keçeden yapılmış *valenki*, Türk halklarından Başkurtların etkisiyle tarlada çalışırken alt kısmı ham deriden, üst kısmı kaba kumaştan yapılmış *Başkurt sarıkı* giyerler. Aksesuar olarak ise bakır, gümüş ve altın küpeler, gümüş ve altın yüzükler takarlar (Novikova ve Rıbalco, 2018: 22-24).

Sonuç

19.-20. yüzyıl Slav Kazak kadınlarının geleneksel giyim kuşamını ele aldığımız bu çalışmamızda birtakım sonuçlara ulaşılmıştır. İlk olarak çalışmamızda yer verdiğimiz bilgilerden yola çıkarak, 19.-20. yüzyılda Slav Kazak kadınlarının geleneksel giyim kuşamının şekillenmesinde üç faktörün önemli rol oynadığını söyleyebiliriz. Bu faktörlerden ilki, kültürlerarası etkileşimdir. 15.-16. yüzyılda ortaya çıkan Slav Kazakları, sınır bölgelerinde yaşadıklarından dolayı diğer kültürlerle, özellikle de Tatarlarla, Türklerle, Ruslarla ve Kafkas halklarıyla etkileşim içinde olurlar. Bu etkileşimin bir sonucu olarak, Slav Kazak kadınlarına özgü ve eşsiz bir giyim kuşam tarzı ortaya çıkar. Örneğin yukarı Don bölgesinde yaşayan kadınlar Rusların etkisiyle *sarafan* ve *sukman* giyerken, aşağı Don bölgesinde yaşayan kadınlar Tatarların etkisiyle *kubelek* giyerler. Greben ve Terek Kazak kadınlarının

---

² Orenburg Kazaklarının hepsi Eski İnananların dini uygulamalarını takip etmez, ancak Orenburg Kazakları arasında çok sayıda Eski İnanan bulunur (Şambarov, 210: 421).

giyim kuşamı ise Kafkas halklarının renkli giyim kuşam kültüründen izler taşır. Greben ve Terek Kazak kadınları Kafkas halklarının etkisiyle *beşmet* ve *fufayka* giyerler, büyük ya da küçük sikkelerden yapılmış kolye takarlar.

Slav Kazak kadınlarının geleneksel giyim kuşamının şekillenmesini sağlayan ikinci faktör, iklimdir. Örneğin soğuk iklim şartlarının yaşandığı Orenburg bölgesinde, Orenburg Kazak kadınları kışın koyun tüyünden yapılmış *şuba* giyerler, yünden yapılmış şal ve eldiven takarlar.

Slav Kazak kadınlarının geleneksel giyim kuşamının şekillenmesini sağlayan üçüncü ve son faktör ise dindir. Çalışmamız çerçevesinde elde ettiğimiz bulgular ışığında Eski İnananların dini uygulamalarını takip eden Slav Kazak kadınlarının giyim kuşam konusunda daha muhafazakâr olduğunu söyleyebiliriz. Örneğin Ural Kazak kadınları dinleri gereği saçlarını tamamıyla kapatan *perevyzaka* ve *soroka* takarlar. Orenburg Kazak kadınları da dinleri gereği saçlarını asla kesmezler.

Çalışmamızda elde ettiğimiz ikinci sonuç ise kadınların giydikleri kıyafetler, taktıkları baş aksesuarları ve saç örgüleri aracılığıyla çevreye bekâr ya da evli olup olmadıkları konusunda bilgi iletmesidir. Örneğin *poneva* denilen etekler sadece evli kadınlar tarafından giyilir. *Çelouç, tarkiç, perevyazka* gibi baş aksesuarları bekâr kızlar tarafından takılırken, *povoynik, kiçka, rogataya kiçka, soroka, volosnik* gibi baş aksesuarları ise evli kadınlar tarafından takılır. Bekâr kızlar tek saç örgüsü örerken, evli kadınlar iki saç örgüsü örür.

Sonuç olarak kültürlerarası etkileşimin, iklimin ve dinin sadece Slav Kazak kadınlarına özgü ve eşsiz bir giyim kuşam tarzının oluşmasına etki etmediği, aynı zamanda Slav Kazak kadınlarının giyim kuşamında çeşitliğe ve zenginliğe de yol açtığı sonucuna ulaşılmıştır. 19.-20. yüzyıl Slav Kazak kadınlarının geleneksel giyim kuşamını ele aldığımız bu çalışmamızın, bu alanda yapılacak yeni çalışmalara kaynaklık etmesini temenni etmekteyiz.

KAYNAKÇA

Yazılı Kaynaklar

- Bursalıgil, G. (2009). *Antropolojik açıdan giyim kültürü*. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Doğan, M. M. (2011). *Giyim kuşam ve kültür incelemeleri üzerine Türk romanı (1870-1940)*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Gorblyanskaya, K. Yu. (2012). Donskoy narodnıy jenskiy kostyum XVIII-XIX vekov kak fenomen kazaçyey subkultury. İzvestiya vuzov. Severo-Kavkazskiy region. *Obşçestvenniye nauki*, 4, 31-34.
- İci, S. (2019). *Gençlerin kıyafet tercihleri üzerine sosyolojik bir araştırma: Cumhuriyet Üniversitesi örneği*. Sivas: Sivas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

- Kalaşnikova, N. M. (2013). O jenskoy i mujskoy odejde kazaçyego naseleniya Rossii, *Kultura mejetniçeskikh kontaktov hudojestvenno-muzikalnaya traditsiya. Pogranice kultur i iskusstvo kazaçestva: Sbornik materialov vsrossiyskaya nauçno-praktičeskaya konferantsiya*. Red. kol. İ. A. Çudinova, M. A. Sen, A. B. Nikanorov. Sankt Peterburg: Asterion, 9-11.
- Kurohtin, V. (2013). Traditsionnaya odejda uralskih kazakov, *Ural*, 84, 5 Kasım, 5.
- Loginov, A. N. (2003). Russkaya traditsiya v odejde donskih kazaçek XVI-XIX vekov. *Vestnik volGU*, 4 (8), 66-75.
- Maslow, A. H. (1954). A theory of human motivation. *Motivation and Personality*, 35-58, y.y.: Harper & Row, Publishers, Inc.
- Novikova, O. V. - Ribalko, A. A. (2018). *Traditsionnaya odejda orenburgskih kazakov v kontse XIX – naçale XX vekov*. Yekaterinburg: Tsentr narodnoy kulturi srednegu urala.
- Omelçenko, İ. L. (1991). *Terskoye kazaçestvo*. Vladikavkaz: Severo-osestinskiy institut gumanitarnih issledovaniy pri sovete ministrov SOSSR.
- Riasanovsky, N. V. -Steinberg, M. D. (2016). *Rusya tarihi*. (çev.: Figen Dereli), İstanbul: İnkilap Kitabevi.
- Rigelman, A. İ. (1846). *İstoriya ili povestvovaniye o donskih kozakah*. Moskva: V universitetskoy tipografii.
- Rjevusskiy, A. A. (2014). *Terskoye kazaçye voysko*. Moskva: Veçe.
- Suhorukov, V. D. (1891). *Statiçeskoye opisaniye zemli donskih kazakov, sostovlenoye 1822-32 godah*. Novoçerkask: Oblastnaya voyska donskago tipografiya.
- Şambarov, V. Ye. (2010). *Kazaçestvo: Spasiteli Rossii*. Moskva: Eksmo “Algoritm”.
- Tezcan, M. (1983). Giyim olgusuna sosyo-kültürel bakış ve Türklerde giyim. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 16 (1), 255-276.
- Valkova, T. R. - Klimova, O. N. (2019). *Muzeyniye kolleksii traditsionnogo russkogo kostyuma: formirovaniye i problemi hraneniya. Sistematiçeskoye opisaniye russkoy kolleksii Daşkovskogo etnografiçeskogo muzeya, 2-ya polovina XIX veka*. Moskva: Institut naslediya.
- Yıldırım, N. (2023). *N. V. Gogol’ün “Taras Bulba” ve L. N. Tolstoy’un “Kazaklar” adlı eserlerinde Kazaklar*. Konya: Çizgi Kitabevi.

Elektronik Kaynaklar

- URL-1: <https://www.livemaster.ru/topic/2444697-odezhda-donskih-kazachek-stereotipy-i-realnost> (Erişim: 20.02.2024).
- URL-2: <http://muzeumugorsk.ru/vystavki/vystavki-2021/virtualnye-vystavki-2021/item/1823-vo-vsekh-ty-dushechka-naryadakh-khorosha> (Erişim: 20.02.2024).
- URL-3: <https://antiquebooks.ru/category.php?ch=book&book=109267> (Erişim: 20.02.2024).
- URL-4: <https://businka.org/flashmob/2015/06/13/kostyum-kazachki-eto-celyy-mir-glavnoe-çhtoby-kostyumchik-sidel.html> (Erişim: 20.02.2024).
- URL-5: https://filial-17.blogspot.com/2014/02/blog-post_20.html (Erişim: 20.02.2024).
- URL-6: <https://belorechensk.net/threads/20196/> (Erişim: 20.02.2024).

- URL-7: <http://www.museumkogalym.ru/actions/1642> (Erişim: 20.02.2024).
- URL-8: <https://studfile.net/preview/3911283/page:5/> (Erişim: 20.02.2024).
- URL-9: <https://www.sholokhov.ru/museum/collection/data/495/> (Erişim: 20.02.2024).
- URL-10: https://kg-rostov.ru/city/knowledge_power/moda-dona/ (Erişim: 20.02.2024).
- URL-11: <https://www.livemaster.ru/topic/1095139-kostyum-kazachki-skvoz-veka-chast-2-grebenskie-kazachki> (Erişim: 21.02.2024).
- URL-12: Runovskiy, A. M. Zapiski o şamile, <https://arheve.org/read/runovskiy-ai/zapiski-o-shamile/204363> (Erişim: 21.02.2024).
- URL-13: <https://vk.com/@mykazachki-kostum-kavkazskih-goryanok-i-tersko-grebenskih-kazachek-v-ch> (Erişim: 21.02.2024).
- URL-14: Dzog, T. N. Odejda Kubanskih kazaek, <http://ksovd.org/ksovd/628-odezhda-kubanskih-kazachek.html> (Erişim: 21.02.2024).
- URL-15: <http://ksovd.org/ksovd/628-odezhda-kubanskih-kazachek.html> (Erişim: 21.02.2024).
- URL-16: <https://old.bigenc.ru/ethnology/text/2032333> (Erişim: 24.03.2024).
- URL-17: <https://berdskasloboda.ru/obychai-zhenskaya-odezhda/> (Erişim: 25.03.2024).

"İyi Yayın Üzerine Kılavuzlar ve Yayın Etięi Komitesi'nin (COPE) Davranış Kuralları" çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir. / The following statements are included within the framework of "Guidelines on Good Publication and the Code of Conduct of the Publication Ethics Committee (COPE)":

Etik Kurul Belgesi/Ethics Committee Approval: Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir. /Article does not require an Ethics Committee Approval.

ıkar atışması Beyanı/Declaration of Conflicting Interests: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarların potansiyel bir ıkar atışması yoktur. / There is no potential conflict of interest for the authors regarding the research, authorship or publication of this article.